

מתן הרמוני

קצת דרך ארץ בפני מרדכי שוסטר

שלוש תמונות מתוך המחזה "היברו פבלישינג קומפני"

תמונה 1

(חדר בדירה. תינוק בוכה בעריסה. דינה ומרדכי טרוטי עיניים ומרוטים)
דינה: התינוק בוער.

מרדכי: (מוציא מכיס המכנסיים את הארנק – הופך אותו כדי להראות שאף מטבע ואף שטר לא נופלים מתוכו) תראי, דינה, תראי.
דינה: הילד חולה, מרדכי, מה אפשר לעשות.

מרדכי: הילד חולה, הילד חולה. יש לו קצת חום, דינה. תלכי פה אל כל הילדים, אל כל ילד וילד. כולם יש להם חום. ילדים יש להם חום. בשביל זה הם ילדים. לא צריך לרוץ בשביל כל שטות לרופא, דינה. כל פעם רצים לרופא. והרופאים, את העור הם פושטים לנו, דינה, את העור הם פושטים לנו כמו לנבלה. (מרדכי מצית סיגריה)

דינה: אתה תחנוק כאן את כולנו. (מרדכי ניגש אל החלון ופותח את החלון ונושף את העשן החוצה. דינה – מעט יותר ברכות:) סגור את החלון, מרדכי. כולנו נקפא כאן למוות. (מרדכי מכבה את הסיגריה בתוך הכיור וסוגר את החלון)

מרדכי: לכי, דינה. לכי לנוח, דינה. את, נוחי לך קצת. אני אסתדר.

דינה: תניח לילד, מרדכי. תעזוב את הילד. הרי את הפרוטות האחרונות שלך הוא לוקח.

התינוק מתחיל שוב לבכות... מרדכי מסתכל שוב על דינה בציפייה.

דינה: תראה אותי, מרדכי, אם נשארה בי עוד טיפה אחת של כוח.

מרדכי: (יוצא מהחדר אל הרחוב הקר) פרנסה. הכנסה. אינקום. רווח. זה מה שנחוץ. בזה עצם העניין. וגם בזה: לחם לאכול ובגד ללבוש. אומרים "על פת־לחם יפשע גבר". ככה אומרים. סופר. מחבר. בעל מליצה. ספרא־רבא. זוהי מלאכתי. אומנותי. זהו ה"טרייד" שלי.

(שולף את העט מהכיס) במלים אחרות, מאיפה יהיה לי כסף אם לא ממנו, מזה, מהעט.

שנה שלמה חלפה ולא כתבתי ולו שורה אחת לרפואה, שנה שלמה. משמע אתה כבר לא

בחזקת סופרים, מרדכי. לא סופרים, לא מחברים, לא בעלי־מחברים. לא, לא, מרדכי. עכשיו

אתה בחזקת בטלן. בטלן, הולך בטל, אוכל ואינו עושה, ריק, פוחז וריק, יושב בחיבוק ידיים,

מנחם־מנדל, לא־קם־ולא־זע, עד מתי, עצל, תשכב? פרזיט. פרזיט. פרזיט... ילד יש

לי, ילד שלי. בן יחיד, קדיש. ולילד כבר כמה ימים שלא יורד לו החום. לילד לא יורד החום

ואצלו נגמר בארנק הכסף. מה עושים? זה מה שעושים, הולכים אל הקצב. אל האבא של דינה,

אליו הולכים. עומדים מולו כמו פושט יד, כמו קבצן, כמו חוזר על הפתחים. זה מה שעושים.

הלך הסופר אצל הקצב. ומה אמר לו הקצב. כלומר מה אמר לי חותני. הוא אמר: אם אין לך

כסף בוא, אני אתן לך עבודה. אני אתן לך פרנסה. בוא ותשחט עופות. את העט תחליף בחלף,

בסכין שוחטים. והנה יש כאן עגלה עם צוואר נטוי. קום שחט, ערפנה...

תמונה 2

(במסעדה. מרדכי יושב, לצדו כיסאות מורמים, לא ברור אם זה סוף הלילה או תחילת הבוקר)

מרדכי: (יושב וכותב. מרים את הגיליון וקורא) "דון ז'ואן מרחוב דילנסי". בשדרה רחבת הידיים עומד יענקל שרייבר. מתחת לפנס רחוב הוא עומד. למה? כי דמויות ראשיות של תאטרון עומדות מתחת לפנס רחוב. ואני עכשיו צריך כסף בארנק, זה מה שאני עכשיו צריך. אם ככה עומדים בתאטרון, ככה יעמדו גם אצלי. לידו שלט ניאון ועליו כתוב "בורדל". למה שלט שעליו כתוב בורדל? כי פנס רחוב, סתם פנס רחוב, זה לא מספיק. (פונה אל המלצר) יש לי ילד לפרנס, יש לי. יש לי אישה לפרנס, יש לי. אגורה אני לא מרוויח. טפו. פעם הייתי מרוויח. מיליונים הייתי מרוויח. טוב, לא מיליונים, אבל כמה אלפים טובים. היו אומרים מרדכי, מרדכי. היו אומרים, ככה ייעשה לאיש. ועכשיו מה? כל מי שאמר לי מרדכי, כל מי שאמר ככה ייעשה לאיש, עכשיו יש לו עניינים אחרים. יש לו אנשים אחרים לעשות להם. פתאום יש כאן סינמה. טפו.

מלצר: תרצה להזמין עוד משהו?

מרדכי: טפו. (המלצר פונה והולך אל המקום שבו ישב. מרדכי ממשיך) חרפה. בושה. ביזיון, לעג וקלס, שמץ-פסול. בזות ונמיכות רוח. מחר יבוא לבקר אביה של דינה, הקצב. יבוא הקצב וישלוף הארנק. ישלוף הארנק וימנה השטרות. ימנה השטרות ויגיד: נו. מרדכי, הספיקה לך כבר הנדוניה? הספיקה או שלא הספיקה? נו, מרדכי, לבש סינור, קח סכין ובוא לעבוד. עוגמת נפש, צער, שיברון לב, מרה שחורה. יגיד, אולי תחזור לסדר אותיות, מרדכי. הלב שמחבר מלים עבד כבר מספיק. עכשיו תן לאצבעות ללכת. תן להן קצת לעבוד. (נכנס נחום צובלפלאץ. הוא לבוש בחליפה יקרה, וחובש מגבעת יוקרתית)

נחום: שלום-עליכם.

מרדכי: (ברוח נמוכה) עליכם-שלום.

נחום: (מבחין בגיליונות הנייר שעל השולחן של מרדכי. מרדכי מנסה להסתיר אותם) אני רואה שאדוני יושב וכותב. נו, והעולם מחכה למוצא פיו של אדוני. העולם מחכה לדפים האלה, מרדכי. לאלה הדפים. מה אתה יודע, מרדכי. אני הולך לתאטרון, אומרים לי, "נו, ומרדכי, מתי כבר הוא ייתן לנו משהו?" אני הולך אל חנויות הספרים ואומרים לי, "נו, ומרדכי, מתי הוא ייתן לנו משהו." אני הולך אל מערכות העיתונים ואומרים לי, "תגיד, ומה עם מרדכי", זה מה שאומרים לי, ואני אומר "אני בא לתת משלי ואתם שואלים על מרדכי?" אומרים לי "משלך, צובלפלאץ, יש לנו די, עכשיו אנחנו רוצים משלו, משל מרדכי." ככה אומרים לי, אתה מאמין? ואני אומר, ככה אני אומר להם, אתם אומרים לי מרדכי — אני, כשעוד היה דרדק אני הכרתי אותו. מרדכי, אתם אומרים לי... אתה מבין אותי, מרדכי, ככה אני אומר להם. והם אומרים "משלו", ככה אומרים לי "לא משלך, משלו", כלומר לא משלי, אלא משלך, מרדכי. משלך, אתה מבין אותי... לא הייתי אומר דבר כזה אם לא היתה זו האמת לאמתה, מרדכי, אתה מבין מה אני אומר....

(מרדכי שותק)

נחום: ומה אתה כותב?

מרדכי: (בזעף) כותב. משהו צריך לכתוב, אז כותבים. (באנחה) כבר לא קונים רומנים, אז עכשיו אני כותב לתאטרון. עוד מעט כבר לא יקנו כרטיסים לתאטרון, ואז מה, לאיפה נכתוב?

לסינממה? ואחרי הסינממה כבר מה יהיה? לאיפה עוד נוכל לכתוב?
(נחום מסמן למלצר)

מלצר: כן. מה תרצה, מר צובלפלאץ?

נחום: מר צובלפלאץ.... מה תרצה מר צובלפלאץ? אבל מה עם מר שוסטר, אדוני? אצלנו קודם כל בא מר שוסטר ורק אחר כך בא צובלפלאץ, אתה מבין מה שאני אומר, אדוני... קצת דרך ארץ. קצת דרך ארץ בפני מרדכי שוסטר.
מלצר: להציע למר שוסטר, אדוני מר צובלפלאץ, זה לא אפשרי. זה לא אפשרי מכיוון שלמר שוסטר נגמר הכסף.

נחום: ככה...

מלצר: ככה...

נחום: ככה...

מלצר: ככה. ממש ככה. כך בדיוק.

נחום: בוא, אם כן, תן לי להסביר לך. אתה יודע למה יושב כאן מר שוסטר בלי פני בארנק? בוא ואסביר לך. הוא יושב כאן בלי פני בארנק בגלל שהוא עובד קשה מדי. אתה מבין אותי? אתה רואה את העייגולים השחורים מתחת לעיניים שיש לו? זה בגלל שהוא עובד קשה מדי. אתה רואה את הקמטים שנחרשו אצלו על המצח? זה בגלל שאצלו המוח מתאמץ יותר מדי. אתה יודע מה אני אומר? אני אומר ככה. אתה סופר, תכתוב. בשביל זה משלמים לך. אז תכתוב. יש מי שמגלגל סיגרים ויש מי שמעשן אותם. יש מי שתופר חולצות ויש מי שלובש אותן. ומה לעשות, יש מי שכותב ספרים ויש מי שקונה אותם, אתה מבין אותי? אם אני כותב משפט ביותר מדקה אחת, סימן שהוא לא טוב. אם אני ממלא דף נייר במשך למעלה מרבע שעה, אפשר לזרוק את הדף הזה לפח מלכתחילה. מה שנכתב מתוך קימוט המצח צריך יהיה לקרוא במצח מקומט. ומה שנכתב מהשווול, את זה אפשר לקרוא כמו בן אדם, אתה מבין אותי...

(המלצר עומד ומהנהן – ספק צוחק מהדברים של נחום, ספק לועג למרדכי)

נחום: עכשיו תלך ותביא ספל קפה בשביל מר שוסטר. אם אין לו ניקל, תן לו ניקל, ואם הוא רוצה לשתות שישתה כאן בחינם. קצת דרך ארץ בפני מרדכי שוסטר.

(יוצא נחום צובלפלאץ. המלצר חוזר למקומו)

מרדכי: (ספק כותב את הדברים, ספק נושא מונולוג) מתחת לכל איגרא רמא, ממתנה בירא עמיקתא. אחרי כל גאות בא השפל, ואחרי כל הר נישא ממתנה תהום רבה. גבר הוא לא גבר בלי שהתבזה כמה פעמים במהלך חייו. גבר הוא לא גבר אם לא הפסיד את כל מה שיש לו לפחות פעם אחת, אם לא שם פעם אחת את העולם עצמו על גלגל הרולטה. גבר הוא לא גבר אם במהלך חייו לא שבר וניפץ והמיט חורבן על עצמו. גבר הוא לא גבר אם לא עמד פעם אחת וקילל את אלוהים ככה, שהברק עוד רגע היה בא ומכה בו. אלה שלא יודעים אומללות מהי, לא ידעו מהו אושר, ואלה שכל הזמן יש להם כסף, שיבושם להם. אושר ואומללות, את כל אלה הכרתי. היה לי מזה והיה לי מזה. אבל רחמים. אלוהים אדירים. מה עם קצת רחמים. גם גבר צריך רחמים.

תמונה 3

(מרדכי עומד כמי שנמצא בבית – במכנסיים, בגופייה ובשלייקס. איתו אהרון, בנו, נער כבן שלוש-עשרה או ארבע-עשרה, ודינה אשתו)

מרדכי: אני יודע בדיוק כמה הוא משלם לו. אני יודע בדיוק איך ההוא מסובב אותו על האצבע, אני יודע בדיוק איך ההוא רוצה להרוס אותי, יימח שמו. מלאך המוות. ירבעם בן-נבט. בוא. (קורא לבנו) ארויין. אהרון. (לעצמו) איך שקוראים לך. נוטל ספר מהשולחן. אתה יודע איזו אות זו?

אהרון: מ"ם.

מרדכי: וזו?

אהרון: רי"ש.

מרדכי: וזו?

אהרון: דל"ת.

מרדכי: (אובססיבי, קצת אלים) וזו? וזו?

אהרון: כ"ף וי"ד.

מרדכי: וכאן מה כתוב? (מצביע על הכריכה)

אהרון: שוסטר. מרדכי שוסטר.

מרדכי: ומי זה מרדכי שוסטר?

אהרון: אתה.

מרדכי: (ברכות מעורבת בארס) את כל האותיות אתה מכיר. מה... אבל את האותיות האלה כדאי שתכיר טוב יותר. מ"ם. רי"ש. דל"ת. כ"ף. יו"ד. מרדכי. ואחר כך שי"ן, ו"ו, סמ"ך, טי"ת ורי"ש. שוסטר. מרדכי זה אני ושוסטר זה גם אתה. וכדאי שתזכור. אתה הבן של מרדכי שוסטר. ותזכור גם שלאף אחד אין את הכישרון שיש לי בקצה הציפורן. לאף אחד, לאף אחד, לאף אחד.

דינה: תעזוב אותו מרדכי. מה אתה רוצה ממנו.

מרדכי: מה אני רוצה ממנו? אני לא רוצה ממנו כלום. הוא יודע אנגלית, שידע גם אל"ף-בי"ת עברי. עברי-טייטש. שיקרא קצת יידיש, שיידע להגיד קדיש מעל הקבר שלי. שיוכל לקרוא בסידור ביום כיפור.

דינה: את כל זה הוא יודע. את האל"ף-בי"ת הוא מכיר, וקדיש הוא יגיד. (לעצמה) קדיש... והלוואי שאת זה יגיד בקרוב.

מרדכי: מה אמרת?

דינה: אל עצמי דיברתי.

מרדכי: אתה רואה אהרון. אני רוצה שתדע לקרוא כמו יהודי, ואמא שלך רוצה שאמות.

דינה: אני לא רוצה שתמות, אבל אתה עצמך מקרב את הקץ, מרדכי. את הקץ של הכול. של כל דבר ודבר. את הקץ לחיים שלך ואת הקץ לחיים שלי ובטח ובטח את הקץ של הנישואים שלנו.

מרדכי: אם את לא רוצה שאמות, איך שזה שכל יום ויום את הורגת אותי מחדש?

דינה: היחיד שהורג כאן את כולם זה אתה, מרדכי, אתה הורג את כולנו. אותי ואתו. וגם את עצמך.

מרדכי: מה אני כבר רוצה? שידע לקרוא ברומנים שלי. שיבין מה אומרים במחזות שאני כותב.

לכל הרוחות. שיגיד לכל הרוחות, לכל הרוחות, ושלא יגיד Goddammit. אם הוא יודע את כל אלה אז שידע גם מי זה האבא שלו. זה הכול. ואם כבר לא קונים את הספרים שלי, ואם כבר לא משלמים לי אגורה, לפחות שהבן שלי ידע מי אני.

דינה: (ברכות) שטויות, מרדכי. שטויות. שטויות. כל דבר כאילו סכין תקעו לך בלב. אתה... אתה... אתה מרדכי שוסטר, אתה.

מרדכי: אני מרדכי שוסטר, אני.

דינה: אתה מרדכי שוסטר. וכל מלה שתכתוב שווה זהב. (קצת מגנחת לעצמה)

מרדכי: אני מרדכי שוסטר. כל מלה שלי שווה זהב? והנה המכתב ששולחים לי.

(קורא מתוך דף)

מר שוסטר היקר. מתוך שיקולים כאלה ואחרים שנוגעים להוצאת הספרים שלנו, (מדגיש) כאלה ואחרים, ובעקבות המצב הקשה שפקד את הענף ואת כלכלתה של אמריקה כולה, לא נוכל להוציא עוד את ספריך בהוצאתנו, ההיברו פבלישינג קומפני.

אנו מודים לך על פועלך ומפעליך.

בכבוד רב.

(פונה אל אהרון ואומר בעלבון) אתה רואה, אהרון. בכבוד רב.

דינה: (מנסה לפייס אותו) שטויות, מרדכי. שטויות. המצב קשה. כמו שאצל כולם קשה, ככה קשה גם אצלך. אלה שטויות, מרדכי.

מרדכי: זה שטויות בעינייך דינה? אלה בעינייך שטויות? (הוא מקמט את דף הנייר וצר אותו לכדור ובכל הכוח זורק אותו לעברה, כמעט ופוגע בה. צורח) זה נראה לך שטויות, דינה? זה שטויות בעינייך? בשבילך זה שטויות. (בטינה לא כבושה) בשבילך אלה שטויות. ממילא לא היה אכפת לך ממני אף פעם. ממתי היה אכפת לך ממני, דינה. (בכעס גדול) תקשיבי לי טוב, דינה, האזיני דברתי, דינה, הער מיך אויס. זאת האבן הראשונה על הקבר שלי, דינה, האבן הראשונה על הקבר שלי. (בא ומתיישב מול השולחן ומתחיל לבכות)

דינה: הילד, מרדכי. הילד שומע הכול.

מרדכי: הילד עוד מעט לא יהיה לו מה לאכול, דינה. הילד עוד מעט יצטרך ללכת לעבוד, דינה. שילך לעבוד, דינה, שילך לעבוד. אני בגיל, דינה, אני, את האוקיינוס אני חציתי לבד.

תמונה 4

(אותו הבית, אותו שולחן. מעט חשוך בדירה. מרדכי באותם המכנסים והשלייקס, מול מכונת כתיבה. רואים אותו בדיוק מושך בכעס דף מתוך המכונה ומשליך אותו בכוח. מן החוץ שומעים את אהרון, הוא ארווין, מנסה לשדל נערה צעירה להיכנס אליו הביתה)

ארווין: את יודעת, טיסי, שאני אוהב אותך. את יודעת, טיסי, שאני מכבד אותך. את יודעת, טיסי, שאני לא אחד מאלה, את יודעת שאני לא אחד מאלה.

טיסי: אני לא יודעת, ארווין. אני ממש לא יודעת.

ארווין: כואי ניכנס אלי הביתה, טיסי. (הם מתנשקים ומתמזמזים) את החולצה, רק את החולצה תוריד, טיסי, רק את החולצה.

טיסי: את זה אי-אפשר כאן לעשות ברחוב, ארווין, אנחנו לא חיות, ארווין.

ארווין: ניכנס הביתה, טיסי. אין אף אחד בבית עכשיו.

(נכנסים הביתה. כבר עומדים להתנשק. מרדכי שיושב באפולולית הבית, מכחכח בגרון) מרדכי: אתה צריך עכשיו להיות בבית הספר, עד כמה שאני יודע, אהרון. שלחנו אותך לבית ספר פרטי. בעד מה שאנחנו משלמים לכל יום לימודים שלך שם, אפשר להאכיל משפחה יהודית שלמה ברומניה.

ארווין: (בעזות פנים) אתה צריך עכשיו להיות בעבודה, עד כמה שאני יודע. (טיסי מצחקקת) בשביל שתוכל להרוויח את הכסף שאני מבזבז לך. (טיסי ממשיכה לצחקק) מרדכי: אתה רואה, אתה מצחיק את הגברת.

ארווין: נו, נו, אני בחור מצחיק. איי אָם אַ פֶּאָני גַּאי.

מרדכי: בחור מצחיק, מה.... העונש שלך הוא שאתה דומה לי כל כך. (לטיסי) זה העונש שלו על איך שהוא מדבר אל האבא שלו. ומה שמך, גברתי? כדי שאדע אם להודיע להורים שלך שגם את ברכת מבית ספר, ועוד בחברת הבן שלי. שגם את מבוזבת להם את הכסף, ועוד בשבילו.

טיסי: (קדה קידת נימוס) קוראים לי טיסי, אבל שמי הוא ארנסטינה. ארנסטינה בלומגארטן. נעים מאוד, מיסטר שוסטר.

מרדכי: הריהו. הריהו-הריהו-הריהו. ארנסטינה בלומגארטן. ארנסטינה בלומגארטן. משמע, את בתו של בלומגארטן, אייזיק בלומגארטן, מי שמכנה עצמו "בעל-מרה-שחורה".

טיסי: כן, מר שוסטר. אייזיק בלומגארטן הוא אבי. (ארווין מתקרב ומניח עליה יד באופן רכושני וגברי)

מרדכי: (אל בנו) תראה את מי אתה מביא אליי הביתה. את בתו של מבקר הספרות הנכבד בלומגארטן, בעל-מרה-שחורה. (בהגייה יידישית - BAL MOREH SHKHOYRE). הריהו. הריהו-הריהו. נו, מיס בלומגארטן, נו מדמואזל מרה-שחורה. ואת הסיפורים שלי אבא שלך קרא לאחרונה?

טיסי: הסיפורים שלך, מיסטר שוסטר?

מרדכי: כן הסיפורים שלי. הספרים שלי. אני מניח ששמעת על הספרים שלי, מיס בלומגארטן, לא? ארווין לא סיפר לך עלי? את לא יודעת מי אני? (שקט מאיים) הוא לא סיפר לך מי אני? טיסי: חשבתי שאתה פרודוסר של תאטרון, מפיק, מיסטר שוסטר. לא ידעתי שאתה כותב ספרים, מיסטר שוסטר. בנאמנות (בהגייה יידישית - BENEMONES) בהן צדק. לא ידעתי.

מרדכי: הוא לא סיפר לך שאני כותב סיפורים, מה... אז לידיעתך, גברתי, מיס בלומגארטן, אני לא פרודוסר, אני מה שקוראים אצלנו "פארפעסער". אני רייטר. אותך, מה שנקרא אצל הגויים. אצלנו, מחבר. בעל-מחבר, אפילו. כן. בעל-מחבר. למה לא. את באמת ובתמים רוצה להגיד לי, מיס בלומגארטן, שמעודך לא שמעת על אודות המחבר מרדכי שוסטר? ובכן, גברתי. קצת דרך ארץ. את השם שלי לא שמעת בבית, מה... את השם שלי לא שמעת. זה בסדר. הם, כבר לפני שנים קברו אותי, אבא שלך והחברים שלו. קבורת חמור הם קברו אותי. ועכשיו גם הבן שלי קובר אותי. אבל אני אגיד לך משהו, מיס בלומגארטן. ותגידי את זה לאבא שלך הנכבד. תקשיבי לי טוב. ברגע שהם נפטרו ממני, הם הראו מה הם יודעים לעשות. ומה הם יודעים לעשות, גברת נכבדה? כלום, זה מה שהם יודעים לעשות, לא-כלום עם כלום. גאָר נישט מיט אַ נישט. ובחננויות הספרים כבר מושכים לי בשרוול החולצה, גברתי, תן לנו ספרים. תן לנו ספרים. אני עובר ברחוב דילנסי ליד דוכני הספרים ואומרים לי, נו מרדכי, הקוראים מחכים. ואותו דבר, גברתי הצעירה, מיס בלומגארטן, אותו דבר ברחוב קאנאל

ובברודווויי. ככה אומרים לי המוכרי-ספרים. הקוראים מבקשים, מרדכי, הקוראים מבקשים ולנו אין מה לתת. את שומעת אותי, מיס בלומגארטן. אז תעשי לי טובה, מיס בלומגארטן, תעשי לי טובה, ולכי אל אבא שלך הנכבד, לכי אליו ותגידי לו ככה, תגידי לו: "קצת דרך ארץ בפני מרדכי שוסטר".